

Luis NAVARRO

A HÍVŐK TÁRSULÁSI JOGA

BEVEZETÉS; I. A TÁRSULÁSI JOG ALAPJA AZ EGYHÁZBAN; II. A TÁRSULÁSI JOG TARTALMA: 1. Társulás létrehozása; 2. Társulás irányítása; 3. *Ius nomen dandi*; III. A TÁRSULÁSI JOG HATÁRAI, KORLÁTAI

BEVEZETÉS

Mint ismert, a hívők jogai és kötelességei között, melyeket az 1983-as kánonjogi Kódex felsorolt, megtalálható a társulási jog is, mely a következőképpen hangzik:

„*Integrum est christifidelibus, ut libere condant atque moderentur consociationes ad fines caritatis vel pietatis, aut ad vocationem christianam in mundo fovendam, utque conventus habeant ad eosdem fines in communi persequendos*”¹

A szöveg nem pontosítja világosan, hogy valódi jogról van-e szó: sőt, az *integrum est* kifejezést alkalmazza és nem a „*ius est*”-et, más kánonokban helyesebben alkalmazva ezt a hívők jogaira.² Mivel az *integrum est* kifejezés különböző

* L. NAVARRO, *Diritto di associazione e associazioni di fedeli*; Milano 1991, 3-33.

¹ 215. kánon. Ez a kánon eredetileg a „*Lex Ecclesiae Fundamentalis*” (továbbiakban LEF) tervezetnek a része volt, a későbbiekben került be a CIC-be. Vö.: *Communicationes*, 16 (1984), 92. old. A CIC előkészítő munkái során a „*De Laicis*” *Coetus* dolgozott ki egy szöveget erről a jogról, melyet a 31. kánonként zártak le az 1977-es *Schema canonum libri II «De Populo Dei»* részeként. Vö.: *Communicationes*, 12 (1980) 85-86. old. A *Coetus studiorum «De Populo Dei»* szekciójának munkálatai alatt kihagyták ezt a kánont az értelmetlen ismétlés elkerülése végett, mivel a társulási jog már elfogadott volt a LEF munkájában. Vö.: *Communicationes*, 12 (1980) 86. old.

Jelen munkánk ezen részében kifejezetten idézzük néhány esetben akár a 215-ös kánon redakciójának „*iter*”-jét, akár az azt követő vitákat. Ezen kánon redakciójának alaposabb elemzéséhez lásd: R. RODRÍGUEZ-OCANA, *Las asociaciones de clérigos en la Iglesia*, Pamplona, 1989, 166-214. Old.

A LEF-ra vonatkozó munkákról a *Coetus*-ok döntéseiről, összeállításáról, tanácskozásairól stb. Vö.: *Communicationes*, 6 (1974) 61. old., 199. köv. old.; *ibidem* 9 (1977) 79. köv. old.; *ibidem* 10 (1980) 25. old.; F. D’OSTILIO, *La storia del nuovo Codice de Diritto canonico. Revisione, promulgazione, presentazione*, Città del Vaticano, 1983; és L. ROSA, *La «Lex Ecclesiae Fundamentalis» il lungo e faticoso «iter» di un progetto*, in AA.VV., *Problemi e prospettive di Diritto canonico*, E. CAPPELLINI gondozásában, Brescia, 1977, 51-70. old.

² Vö.: például a 211-es, 212-es, 213-as, 214-es, 216-os stb. kánonokat. Az a véleményünk, hogy az „*integrum est*” eredete nem az attól való félelem, hogy a hívő valódi társulásra való „*ius*”-át értsük alatta, hanem a II. Vatikáni Zsinat előkészítő fázisának a «*De Fidelium Associationibus*» *Schema Decreti* kifejezését: «*Salvo exclusivo Ecclesiae iure eas erigendi, et moderandi consociationes, quarum finis, et idcirco etiam activitas, ad solam pertinet competentiam auctoritatis ecclesiasticae, integrum est est fidelibus, sive clericis sive laicis, alias consociationes ad pietatem excolendam, ad opera christianae caritatis exercenda, ad varia opera socialia fovenda constituere atque iuxta statuta libere condita moderari*». *Schema Decreti «De fidelium Associationibus*», IV., in *Acta et documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando*, series II, vol. II, pars IV, 285. old. (a kiemelés tőlünk van).

módon fordítható, akár annak egyértelműsége nélkül is, hogy jogról van szó egyáltalán³, a zsinati tanítás fényében és a 215-ös kánon redakciójának folyamatában viszont mégis valódi jogról beszélünk⁴.

Mindazonáltal nem kétséges annak a fontossága, hogy kijelentsük és kifejezetten megfogalmazzuk a társulási jogot, hogy az Egyház életében kiemelkedő helyet foglalhasson el ennek a jognak a léte⁵. Az 1983-as CIC-ig törvényi formában nem volt kifejezetten elismerve ez a jog mint a *hívek joga*. A hívők joga elismerésének és védelmének ez az előrelépése a zsinati tanítás⁶ és a zsinat utáni kánonjog *de iure condendo* felkínált gyümölcse⁷.

³ A Spanyol Püspöki Kar hivatalos fordítása így hangzik: „tienen la facultad”. Vö.: 215-ös kánon, in *Código de Derecho Canónico*, P. Lombardia és J.I. Arrieta gondozásában, harmadik kiadás, Pamplona, 1984. 176. old.

⁴ Az Apostolicam Actuositatem dekrétumának összeállítása megmutatja, hogy az Egyházban való társulás autentikus jog. Annak a zsinati szövegben való kihirdetése fokozatosan történt: a *libertas laicorum in associationibus organizandis*-tól (v.ö. *Schema Decreti «De Apostolatu laicorum»*, 1963, 13. sz., in *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani II* {továbbiakban A.S.}, III. köt. IV. rész, 674. old.) jutott ennek a jog létének kifejezett állításáig: *ius est laicis* (v.ö. *Schema Decreti «De Apostolatu laicorum»*, 1965, *textus emendatus*, 19. sz., in A.S., IV. köt. II. rész, 341. old.). A későbbiekben néhány zsinati atyától érkezett ajánlást más szavak használatára, mint *facultas*, *fas* és *liberum est* a bizottság visszautasította, egyértelműen kifejezve, hogy a társulás *est revera ius* (v.ö. *Schema Decreti «De Apostolatu laicorum»*, 1965, *textus recognitus et modi*, in A.S. IV. köt. VI. rész, 94-95. old. A társulási jogról és a hívők társulási jogáról a II. Vatikáni Zsinatban v.ö.: A. DÍAZ DÍAZ, *Derecho fundamental de asociación en la Iglesia*, Pamplona, 1972, 80-190. old.; L. MARTÍNEZ SISTACH, *El derecho de asociación en la Iglesia*, Barcelona, 1973, 212-252. old.; A. DEL PORTILLO, *Laici e fedeli nella Chiesa*, Milano, 1969, 68 és köv. oldalak; W. SCHULZ, *Le norme canoniche sul diritto di associazione e la loro riforma alla luce dell'insegnamento del Concilio Vaticano secondo*, in Apollinaris, 50 (1977), 157-164. old.; és F. UCCELLA, *Linee di tendenza della disciplina del fenomeno associativo dal Concilio Vaticano II al nuovo Codice di Diritto Canonico*, in *Ephemerides Iuris Canonici*, 46 (1990), 250-260. old.

⁵ Az Egyház történetében a hívők társulásainak általános bemutatását a következők adják: W. ONCLIN, *Principia generalia de fidelium associationibus*, in Apollinaris, 36 (1963), 68-76. old, V.ö. A. GARCÍA GARCÍA, *Significación del elemento asociativo en la historia del derecho de la Iglesia*, in *Das konsoziative Element in der Kirche. Akten des VI. Internationalen Kongresses für Kanonisches Recht, München, 1987. szeptember 14-19*, W. Aymans-K.T. Feringer-H. Schmitz gondozásában, St. Ottilien, 1989, 25-47. old. IDEM, *El asociaciones canónicas de fieles. Simposio celebrado en Salamanca (28 al 31 de octubre 1986), organizado por la Facultad de Derecho Canónico*, Salamanca, 1987, 21 és köv. oldalak.; J.R. AMOS, *A Legal History of Associations of the Christian Faithful*, in *Studia Canonica*, 21 (1987), 273-280. old.; J. CREUSEN, *Associations pieuses*, in *Dict. dr. can.*, I, (Párizs, 1935, 1272-1275. col.; és H. DURAND, *Confrérie*, in *Dict. dr. can.*, IV, (Párizs, 1949) 135-137. col.

⁶ V.ö. *Apostolicam actuositatem* Decr., 19. sz. és a *Presbyterorum ordinis* Decr. 8. sz. Még ha a Zsinat nem is határozza meg úgy a társulási jogot, mint a hívő joga (miközben tényleg úgy hirdeti mint ami a laikusoké, és alapja a papok társulásait), magától értetődőnek tartván ennek a jognak az alapjait, megveti az alapokat a hívő társulási joga későbbi kihirdetésének. A társulási jog zsinati értelmezéseinek korlátairól v.ö. G. FELICIANI, *I diritti fondamentali dei cristiani e l'esercizio dei «Munera docendi et regendi» in Les droits fondamentaux du chrétien dans l'Église et dans la société. Actes du IV Congrès International de Droit Canonique. Fribourg, (Suisse), 6-11.X.1980*, E. Corecco, N. Herzog, A. Scuola gondozásában, Freiburg S.-Freiburg i. Br.-Milánó, 1981, 237. old.

⁷ Sok szerző azon volt, hogy ezt a jogot vegyék bele a hívő jogi státútumába. V.ö. többek között: A. DEL PORTILLO, *Laici e fedeli*, cit., 68. old. és köv.; L. GUERZONI, *Diritto di associazione, associazionismo spontaneo dei fedeli e «autonomia» delle Chiese locali*, in *La Chiesa dopo il Concilio. Atti del Congresso Internazionale di Diritto Canonico*, II/I köt. Milánó,

Mint ilyen újdonság ennek a jognak szisztematikus elemzését alapozza meg⁸, mely szem előtt tartja a II. Vatikáni Zsinat tanbeli alapját. Ezen túlmenően ez az előtanulmány szükségszerű előfeltétele is annak, hogy a jelen érvényes jogban lévő, a hívők társulásainak tanát helyesen érthessük.

I. A TÁRSULÁSI JOG ALAPJA AZ EGYHÁZBAN

Az egyház jogi tanítása⁹, hogy az Egyház Tanítóhivatala¹⁰ tudatában van a *társulások emberi jogának*, mely a személy társadalmi létéből fakad, abból a tényből, hogy az ember önmagában társas lény. Az ezen az *emberi természet*en alapuló valóság hajtja az embereket arra, hogy egyesítsék erőiket, akaratukat, hogy lehetőségeiknek megfelelő célokat érthessenek el. A civil hatóság feladata abban áll, hogy felismerje és elismerje ezt a jogot, és hogy ajánlatot tegyen annak megfelelő gyakorlására, beszélvén itt egy olyan jogról, mely nem a törvényhozó akaratából, hanem magának az emberi természetnek a méltóságából fakad.

A társulások léte az egyházi közösségben egyértelmű valóság. Az 1917-es CIC-t követő egyházi jogi tanítás világossá tette annak alapját abban a tényben, hogy a megkeresztelt gyakorolta és folytatta az egyházi közösségben a társulásra való emberi jog birtoklását¹¹. Miként a kegyelem – tették hozzá a szerzők – nem

1972, 776. old. és köv.; W. BERTRAMS, *De influxu Ecclesiae in iura baptizatorum*, in IDEM, *Quaestiones fundamentales iuris canonici*, Róma, 1969, 203-239. old.; J. HERVADA-P. LOMBARDIA, *El derecho del Pueblo de Dios, vol. I, Introducción. La Constitución de la Iglesia*, Pamplona, 1970, 294. old.; J.M. GONZÁLEZ DEL VALLE, *Derechos fundamentales y derechos públicos subjetivos en la Iglesia*, Pamplona, 1971. 271. old.; P.J. VILADRICH, *Teoría de los derechos fundamentales del fiel. Persuastos críticos*, Pamplona, 1969, 396. old. és köv.; és T. BERTONE, *Persona e struttura nella Chiesa (I diritti fondamentali dei fedeli)*, in AA.VV., *Problemi e prospettive di Diritto canonico*, cit., 89. old. A Zsinat előtt is voltak szerzők, akik a hívő társulási jogát hangoztatták. V.ö. például: C. LOMBARDI, *Iuris Canonici privati Institutiones*, I. köt. 2. kiad., Róma, 1901, 483. old. és köv.; és L. DE LUCA, *I diritti fondamentali dell'uomo nell'ordinamento canonico*, in *Acta Congressus internationalis iuris canonici. Romae in aedibus Pont. Universitatis Gregoriana, 25-30 septembris 1950*, Róma, 1953, 100. old.

⁸ Korábban sokat foglalkoztam ezzel az érveléssel. Lásd korábbi munkáimat: *El fundamento y contenido del derecho de asociación en la Iglesia*, in *Das konsoziative Element in der Kirche*, idézett mű, 51-60. old.; és *El derecho de asociación del fiel*, in *Persona y Derecho. Suplemento «Lex nova» de derechos fundamentales del fiel*, 1 (1991), 165-195. old.

⁹ V.ö. L. MARTÍNEZ SISTACH, *El derecho fundamental de la persona humana y del fiel a asociarse*, in *Asociaciones canónicas de fieles*, idézett mű, 67. és köv. oldalak; és A. Díaz Díaz, *Derecho fundamental*, idézett mű, 11-15. old. és az ott jelölt bibliográfia.

¹⁰ A Római Pápa különösképpen a múlt század második felétől fejtették ki véleményüket a társulási jog védelmében. Ezen témát érintő dokumentumok többek között: XIII. LEÓ, *Rerum novarum*, Enciklika, 1891. május 15., in *Acta Leonis XIII*, 11. köt., 134-137. old.; XI. PIUSZ, *Quadragesimo anno*, Enciklika, 1931. május 15., in AAS, 23 (1931), 186-189. old.; XII. PIUSZ, *Sertum laetitiae*, Enciklika, 1939. november 1., in AAS, 31 (1939), 643. old.; XXIII. JÁNOS, *Pacem in terris*, Enciklika, 1963. április 11., in AAS, 55 (1963), 262. és következő oldal. V.ö. L. SPINELLI, *Prospettive canonistiche nella Chiesa di oggi*, 2. kiadás, Modena, 1975, 118. old.; és *Communicationes*, 17 (1985), 219. old.

¹¹ Sajátos forma volt a következő: «... sicut enim libertas associationis pro fine honesto est ius ab ipsa natura omnibus hominibus concessum, ita libertas associationis pro fine religioso aut caritativo supernaturali est ius connaturale omnibus christianis, per baptismum ad ordinem supernaturalem elevatis». G. MICHIELS, *Principia generalia de personis in Ecclesia*, második ki-

rontja le, hanem tökéletesíti a természetet, így az emberi természet saját jogai nem vesznek el, mikor az ember a keresztségben részesül, hanem fölemeltetnek a természetfölötti rendbe való fölvétel által¹². Ily módon a társulási jog egybecseng a létezők átalakulásával, melyek a természetfölötti célok elérése felé tartanak. Mindent együttvéve tehát ez a tan fenntartja, hogy az *Egyházban a társulás joga az ember társas természetén alapul*, és hogy ennek következtében egy emberi jog recepciója valósul meg az egyházjog rendjében.

Ez az okfejtés, a Természetjog vonalvezetésében megfelelően a teoretikus szinttel is, meg is világított azonban néhány nehézséget is, mikor az 1917-es törvényhozással¹³ ütköztette azt. Valójában abban egyrészt hiányzott a hívő társulási jogának kifejezett állítása¹⁴, másrészt azt tartotta, hogy az *Egyházban* a társulás alapító tevékenysége nem az egyesek egyetértése volt, ugyanis szükséges volt a hierarchia közbelépte a társulás létrehozásakor, vagy jóváhagyásakor. Ezek nélkül a tettek nélkül a társulás nem létezett az *Egyházban*¹⁵. Ez az előfeltételezés megfe-

adás, Párizs-Tornace-Roma, 1955, 396. old. Jelenleg egyes egyházjogászok továbbra is azon vannak, hogy aláhúzzák az Egyházban a társulási jog természetjogi alapjait. Például Colella kijelenti, hogy a társulási és a gyűlekezési jog «megfelelnek minden emberre vonatkozóan az emberi személy megalapozott méltóságának, és mint személyiségének kifejeződése, melyet mint jogot, mindenfajta szervezett társadalmi közösségben meg kell valósítani és így az egyházi törvényhozáásban is, melynek fő feladata, hogy elismerje, támogassa és garantálja az egyház közösségében az ember alapvető jogait». P. COLELLA, *La libertà religiosa nell'ordinamento canonico*, 2. kiadás, Nápoly, 1984, 124. old. V.ö. R. BACCARI, *Il diritto di associazione dei laici nell'ordinamento canonico*, in *Monitor ecclesiasticus*, 107 (1982), 560. old.; W. SCHULZ, *Posizione giuridica delle associazioni e la loro funzione nella Chiesa*, in *Apollinaris*, 59 (1986), 120. old.; e UGYANŐ: *Le associazioni in nel diritto canonico*, in *Il diritto ecclesiastico*, 99 (1988), 3-4, 362. old.

¹² Lombardi, az 1917-es CIC előkészítő munkálatai konzultorainak egyike teljesen egyetért ezzel a gondolatmenettel: «*Nomine iuris adsociationis intelligimus ius, quo christifideles omnes, ac proin etiam laici, pollutent consilia et vires mutuo in se conferendi in ordine ad aliquem finem peculiarem; seu uno verbo ius societates ad finem spirituales et supernaturales obtinendum incuendi. Iuris adsociationis fundamentum consistit in ipsa humana natura, quae essentialiter socialis est, quaeque per gratiam non destruat, sed immo perficiatur, in christiana republica non secus ac in civili facultatem singulis suppeditat media opportuna querendi et comparandi, quo facilius, tutius et uberius omnes consequantur eum finem, ad quem ipsa societas perfecta, cuius sunt socii, impellitur et tendit*». C. LOMBARDI, *Iuris Canonici privati Institutiones*, i.m., 483. old.

¹³ Az 1917-es Kódexben és az azt követő egyházjogi szövegekben a társulásokról v.ö.: W. SCHULZ, *Das Vereinsrecht des Codex Iuris Canonici von 1917 und seine Anwendung bis zum Zweiten Vatikanischen Konzil*, in *Das konsanziative Element in der Kirche*, i.m. 373-395. old. Találhatunk bibliográfiai utalásokat ebből az időszakból a hívők társulásaira vonatkozóan a következő művekben: P.A. BONNET, *De christifidelium consociationum lineamentorum, iuxta Schema <De Populo Dei> Codicis recogniti anni 1979, adumbratione*, in *Periodica de re morali, canonica et liturgica*, 71 (1982), 531. és következő oldalak, bibliográfiai jegyzet.

¹⁴ Kerestek a kánonjogi tanításban alapot arra, hogy ezt a hiányt ellensúlyozzák úgy, hogy a társulási jog impliciten elismert lett volna. V.ö. például W. ONCLIN, *Principia generalia* i.m. 91. old. és ott a cikk 96. jegyzetében jelölt bibliográfiában. Az ehhez a szöveghez igazodó, a laikusok apostolkodásának dekrétumát átdolgozó zsinati bizottság szövegei. V.ö. *Schema Decreti <De apostolatu laicorum>*, 1964, in AS., III. köt. III. rész, 406. old. Figyelemre méltó: T. MEIJERS, *Das katholische Vereinsrecht entsprechend dem neuen kirchlichen Gesetzbuch*, excerpta ex diss., Róma, 1989. 26-36. old, aki úgy véli, hogy a társulási jog részben implicit, részben explicit formában megjelent az 1917-es CIC-ben; v.ö. F. UCCELLA, *Linee di tendenza della disciplina del fenomeno associativo*, i.m. 280. old.

lel annak az egyházképnek, mely az Egyház közösségét az illetékes hatósággal azonosította és a hívőknek az Egyház közösségében lényegében passzív feladatkört tulajdonított¹⁶.

Érthető tehát, hogy az 1917-es CIC-t követő egyházzjogi tanításban kiviláglott az Egyházban a társulások jogának tényleges elismerése és a társulásokról szóló, az elméletileg - az egyházzjogi rendelkezésekben megfogalmazott - törvények közötti ellentmondás¹⁷.

A II. Vatikáni Zsinat mélységes változást hozott a társulási jog új felfogásának ekleziológiaiilag megfelelő előfeltevéseinek följánlásával: a Zsinati Gyűlés egyértelműen kijelentette ezt a jogot¹⁸ és pontosította annak alapját. Erre vonatkozóan az *Apstolicam Actuositatem Decretum* kijelenti, hogy:

„Christifideles ut singuli ad apostolatum exercendum in variis suae vitae condicionibus vocati sunt; meminerint tamen hominem natura sua socialem esse et Deo placuisse credentes in Christum in populum Dei (cf. 1Pt 2,5-10) et in

¹⁵ V.ö. az 1917-es CIC 686. kánon 1. §. A feltételezés, hogy a „commendatae” társulások a piöbenedeki Kódex 684. kánonja óta «in Ecclesia» társulások, melyek az egyesek tevékenységéből fakadtak, annak szükségessége nélkül, hogy elismerje, vagy jóváhagyja azokat az egyházi hatóság, és ezáltal a hívők társulási jogának ténylegesítésére megfelelő eszközök lettek volna (v.ö. P. GIULIANI, *La distinzione fra associazioni pubbliche e associazioni private dei fedeli nel nuovo codice di Diritto canonico*, Róma, 1986, 10-13. old.), nem veszi figyelembe, hogy éppen a Kódex parancsa tartja elégtelennek, hogy ilyennek értelmezzék és védelmezzék a különböző társulási jelenségeket, melyek a törvény érvényre jutása előtt, illetve után léteztek (v.ö. *Communications*, 2 (1970), 98. old.). Sőt, ezek a társulások nem rendelkeztek a kánoni törvénykezés szerint világos jogi státúumokkal sem a Zsinat S.C. *Corrienten*-je előtt, sem utána. Ez a megoldás állítja - a laikusok társulásait tárgyalva (melyek között voltak «commendatae» társulások), hogy egy ilyen típusú jelenség «non habet esse ab Ecclesia, nec ab Ecclesia agnoscitur quoad iuris effectus». S.C. DEL CONCILIO, *Resolutio Corrienten*., 1920. november 13., in AAS, 13 (1921) 139. old. Tehát megállapítást nyert, hogy «azon társulások sora, melyek a hívők kezdeményezésére indultak, de az egyházi hatóság nem hagyta jóvá, egyházzjogi rendelkezések szerint nemlétezőknek számítanak». A. LONGHITANO, *Le associazioni dei fedeli*, in AAVV., *Il diritto nel mistero della Chiesa*, II. kötet, kánonjogi tanárok olasz csoportjának gondozásában, 2. kiadás, Róma, 1990, 39. old. Ezen megoldás után, mely egyértelműen javított a helyzeten a Kódexre vonatkozólag, megoldatlanként fennmaradt problémákról v.ö.: A. DEL PORILLO, *Ius associationis et associationes fidelium iuxta Concilii Vaticani II doctrinam*, in *Ius canonicum*, 8 (1968), 7. old. a «commendatae» társulásokról v.ö.: M. TEDESCHI, *Preliminari a uno studio dell'associazionismo spontaneo nella Chiesa*, Milánó, 1974, 47. old. Az 1917-es CIC társulásokról szóló törvénykezése és az említett Kódex alkalmazásának éveiben kialakult egyházi gyakorlat közötti különbségről v.ö.: W. SCHULZ, *Le associazioni nel diritto canonico*, i.m., 350-356. old.

¹⁶ «Ante Codicem promulgatum, praecipua pars doctrinae ecclesiologicae principium socialitatis in Ecclesia fere inice reponerat in relatione inter Hierarchiam et fideles. Ecclesia est societas, aiebant scriptores, quia Hierarchia pollet potestate iurisdictionis et ordinis erga fideles; fideles vero habebantur ut mera subiecta passiva utriusque potestatis. Hac de causa, communis erat affirmatio quod laicorum officia erga Ecclesiam reduci poterant ad officium aboedientiae et officium reverentiae. Eo quod socialitas reponeretur in sola relatione hierarchica, mirum non est quod laicorum associationes considerarentur tamquam phaenomenon organizationis Ecclesiae, quod phaenomenon et a Hierarchia existentiam recipiebat et ab ipsa gubernabatur». A. DEL PORTILLO, *Ius associationis*, i.m. 5-6. old.

¹⁷ A kérdés széles kidolgozását találjuk: A. DÍAZ DÍAZ, *Derecho fundamental*, i.m. 49-74. old. Rendes körülmények között fenntartható a vélemény, hogy a hitelesség hiánya fakad abból, ha az Egyház kinyilvánítaná és védelmezné *ad extra* az ember társulási jogát, de *in intra* nem adna annak nagyobb szabadságot. V.ö. R. BACCARI, *Il diritto di associazione dei laici nell'ordinamento canonico*, i.m. 560. old.

unum corpus coadunare (cf. 1Cor. 12,12). Apostolatus consociatus ergo exigentiae christifidelium tam humanae quam christianae feliciter respondet...¹⁹.

A társulás jelensége a hívő emberi és keresztyényi létének gyümölcse²⁰. Ettől kezdve nem lehetett már csupán úgy tekinteni mint az emberi jog gyakorlását, mely az Egyház recepciós rendelkezésének gyümölcse. Az Egyházban mint Népből és Testben társulást létrehozni megfelel az isteni akaratnak²¹.

Az idézett szöveg teljes értelmének felismeréséhez szükséges, hogy azt a II. Vatikáni Zsinat tanításának egészében lássuk. Az Egyház természetének megalapozása, azok a képek, amelyeket ennek megrajzolásában használ, a hívő ontologikus-szentségi kondíciója iránti figyelem és odafordulás világossá tették, hogy a hívőknek közös felelősségük van az Egyház céljainak elérésében. A keresztség, Isten fiainak méltóságának és szabadságának megfelelően, Isten Népévé testesíti az embert: ezen túl a hívők között összekötetést teremt, és ezen jogoknak és kötelességeknek címzettjeivé teszi őket, akik együtt éreznek keresztyényi hivatásuk követelményeinek megélésében²². Az egyházjog törvényhozásában belülről

¹⁸ «Debita cum auctoritate ecclesiastica relatione servata, ius est laicis consociationes condere et moderari conditisque nomen dare». *Apostolicam actuositatem* Dekrétum, 19. sz. A papokra vonatkozóan v.ö.: *Presbiterium ordinis*, 8. sz. A Zsinatot követő egyházjogi tanítás magától értetődővé teszi a társulási jog elismerésének fontosságát. V.ö. R. BACCARI, *Il diritto di associazione dei laici nell'ordinamento canonico*, i.m. 560. old.; A. DEL PORTILLO, *Laici e fedeli*, i.m. 68. old.; UGYANŐ, *Ius associacionis*, i.m. 8. és következő oldalak; G. SARACENI, *Fedeli (associazioni dei)*, in *Enc. dir.*, XVII (Milánó, 1968) 146. old.; A. DÍAZ DÍAZ, *Derecho fundamental*, i.m. 76-190. old.; L. GUERZONI, *Diritto di associazione*, i.m., idézett hely, 218-223. old.; R. BOTTA, *Principi conciliari e associazionismo spontaneo dei fedeli*, in *Studi in onore di Pietro Agostino d'Avack*, 1. kötet, Milánó, 1976, 438. old.; B. PRIMETSHOFER, *Il principio del diritto di associazione nel diritto canonico*, in *Concilium*, 5 (1969) 8, 117-122. old.; és W. SCHULZ, *Le norme canoniche*, i.m. 157 és következő oldalak.

¹⁹ *Apostolicam actuositatem* Dekrétum, 18. pontja. A kiemelés tőlünk van. Fenntartjuk, hogy ennek a szövegnek a jelentősége világos II. János János Pál pápa szavaiból: «Az emberi létünk mivoltát társadalmi természetünk biztosítja. Aztán pedig a keresztséggel Isten népének része lesz, belép abba és Krisztus Titokzatos Testének tagjává válik úgy, hogy társadalmi természete a természetfölötti közösségi kapcsolat által fölértékelődik». II. JÁNOS PÁL, *Angelus del 2 agosto 1987*, 1.sz., in *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, X,3 (1987) 161. old.

²⁰ Vagyis kinyilvánítatik, hogy «Minden hívő igaz jogáról van szó, emberi mivolta adottságának és Isten Népe tagjainak megfelelően. Ezért hát egy *ius nativum*, természetjog, mely megfelel az emberi és a hívők keresztyényi követelményeinek». A. DEL PORTILLO, *Laici e fedeli*, i.m. 69. old. Ezt a sajátosságot állítja evidenciába L. MARTÍNEZ SISTACH is, *El derecho de asociación en la Iglesia*, i.m. 78-118. old.; J. HERRANZ, *Parroquias universitarias y asociaciones de fieles*, in *Liber amicorum Monseigneur Onclin*, Glomboux, 1976, 154. old.; és A. VALLINI, *Diritto di associazione e vita consacrata*, Róma, 1975, 63-77. old.

²¹ «El derecho, pues, de hacer apostolado y el derecho de asociación para realizarlo mejor, son derechos *iuris divini* y no *iuris ecclesiastici*. Es Dios quien los confiere – no la autoridad humana –, dando a la persona la dignidad de hombre y de cristiano». J. HERRANZ, *Parroquias universitarias y asociaciones de fieles*, i.m. idézett hely, 154. old.

²² A zsinati tanítással összhangban a «*De Laicis*» *Coetus*-a felsimeri a hívők jogainak sajátos jelentőségét. A «*De Laicis*» *Coetus* munkájának egyik *Relatio*-jában kijelenti: «Nihilominus Coetus consideravit quedam iura, facultates ac officia absque dubio promanare ex ipsa condicione cuiuslibet baptizati, vi quidem ipsius iuris divini cum positivum tum naturalis. Hic autem complexus iurium et officiorum, utpote quod in iure divino innitatur et apparet tamquam exigentia radicalis fundamentum habens in ipsa condicione ontologica christifidelis, exsistentiam habet ante quamlibet legem positivam et vi pollet independenter ab ipsa: congruit vero – immo et

nézve ezek a jogok és kötelezettségek nem pusztán az emberi természet sajátos elemeinek a recepciói, hanem a *keresztségben gyökerező létforma* jeleiként értendők – a keresztségi kondíció követelményei²³ –; ezért alapjuk nem lehet más, mint *Isten akarata Egyháza számára*.

Ami a társulási jogot illeti, az *Apostolicam Actuositatem Decretum* éppen idézett szavai jelzik, hogy az Egyházban való társulás az ember társadalmi mivoltának megnyilvánulása, vagyis a hívő folytatja az emberi természet összes karakterjegyének birtoklását²⁴. Ez viszont éppenséggel nem szünteti meg a hívő társulási joga létének motívumát. Szükséges továbbá pontosan meghatározni, hogy mi a társulások szerepe és egyházi célja. Ha Isten azt akarta, hogy az Egyház Nép és Test legyen, ez azt jelenti, hogy a keresztség által a hívő eggyé válik Istennel és a többi hívővel, és hogy az Egyházban senki sem élhet elszigetelődve. Valamennyien részesülnek ugyanazon javakban és eredményekben, valamennyien együtt felelősek az Egyház céljában és egymással közösséget alkotnak²⁵. Vagyis éppen az Egyház természetének sajátossága, miként az Krisztus akarata, hogy legyenek meg abban az egység kötelékei és a tagjai közötti szolidaritás, olyan elemek, melyek a társulások sajátosságai is. Tehát nem áll ellentétben az Egyház létevel, hogy benne társulásokat alapítanak, hogy természete szerinti célokat érjenek el, jóllehet a szolidaritás kötelékei és a társak közötti egység különböző természetű az Egyházéihez viszonyítva, melyek eredete szakramentális jellegű²⁶. Ez azt eredményezi, hogy a hívők társulási „a *communio fidelium* szemszögéből *communio ecclesiastica*-t eredményeznek²⁷. Vagyis az Egyház társulási jelensége – a társu-

necessarium videtur – ut ius humanum talia iura et officia recipiat eaque clare enuntiet et aptis instrumentis protectionis munit, quia dignitas christiana, sicut et dignitas humana, fons est ac radix iurium et officiorum fundamentalium in ordine ad communem vocationem ad sanctitatem et in ordine ad dilatationem Regni Dei: haec sunt iura et officia christianorum. Et haec est situatio iuridica communis omnibus fidelibus, quaecumque sit eorum functio particularis in Ecclesia». *Communicationes*, 2 (1970), 91. old.

²³ Az, ami a hívők jogai közül csupán néhányat foglal magába, nincs nagyobbrészt kapcsolatban az emberi jogokkal, mint például a társulási, a gyülekezési, a házassági, a jó hírnév joga stb. V.ö. P.J. VILADRICH, *Teoría de los derechos fundamentales del fiel*, i.m., 330. és következő oldalak; és G. LO CASTRO, *Il soggetto e i suoi diritti nell'ordinamento canonico*, Milánó, 1985, 227. és következő oldalak.

²⁴ A társulási joggal foglalkozó zsinati tanácsok mindig tudatában voltak annak, hogy ez a jog szorosan kapcsolódik az emberi természethez. Egybehangzó a *De disciplina cleri et populi christiani* zsinati tanács válasza a zsinati Atyák csoportjának egyik megjegyzésével: «Non potest negari Presbyteris id quod laicis, attenta dignitate naturae humanae, Concilium declaravit congruum, utpote iuri naturali consentaneum». *Schema Decreti «De Presbyterorum ministerio et vita»*, 1965, *textus recognitus et modi*, in A.S., IV. kötet, VII. rész, 168. old. A CIC felülvizsgálataival megbízott pápai tanács is ugyanezt a figyelmeztetést tette. V.ö. *Communicationes*, 17 (1985), 228. és következő old.; és ugyanott, 2 (1970) 97. old.

²⁵ V.ö. L. SPINELLI, *Prospettive*, i.m., 118-119. old.

²⁶ Az egység és a szolidaritás ezen céljai és kötelékei igazolják az Egyházban a társulások jelenlétét. A közös tevékenység mindig hasznos következmény ahhoz, hogy bizonyos célokat elérjünk és a társulási kapcsolatok az Egyházban meglévő egység elemét erősítik meg. Ez nem azt jelenti, hogy a egy olyan hívő, aki nem tartozik egy ilyen csoporthoz, az keresztségi meghívását kisebb mértékben élné meg. Minden hívőnek követnie kell a körülményeinek megfelelő célokat és azt különbözőképpen tetheti, társulásban, vagy sem, a változatosság elve szerint minden jogos.

²⁷ J. HERVADA, *Diritto costituzionale canonico*, Milánó, 1989, 69. old.. A *communio fidelium* közé ez a szerző odaveszi a szolidaritás, a javak közösségének, az egyetértés kapcsolatának köte-

lási jog következményeként – az emberi természetnek és az Egyház természetének is megfelel.

Ezért aztán a társulási jog a szabadság elvéből kapja jellegzetességét²⁸, az ilyen jog gyakorlásának területe a szabad törekvések területén nyilvánul meg. Mivel az egyházi életben, Isten Népeinek társadalmi életében az egység elemei (közösség a hitben, a szentségekben és egység az egyházi vezetésben) a hívő számára keresztény életében a szabadság és az autonómia területét meghagyják, éppen ezen a területen van a hívőnek valódi joga az Egyházban való társulásra²⁹. Mivel megvan ez a szabadság, a hívő kitűzhet célokat, cselekvési formákat és saját módján egyesülhet más hívőkkel közös célok érdekében. Az egyházi autonómia területének léte teszi lehetővé a hívő társulási jogát. Tehát, amikor a hívő társulási jogáról beszélünk, mindenekelőtt a szabadság területére hivatkozunk³⁰, néhány egyházi célra, melyek a hívő diszpozíciójának lehetőségéhez tartoznak. Ez a hívő *szabadon* törekedhet a különböző célokra történő társulásra: a szeretet, az apostolság, a sajátos lelkiesség szerinti életszentség keresésének műveire, hogy az ideig tartó javakat krisztusi lelküllettel hassa át stb. (215. és 298. kán.)

Hasonló látásmód szerint le lehet vezetni a hívő társulása jogának létét abból a tényből, hogy valamennyi hívő részesedik az Egyház missziós küldetéséből, vagyis küldetéssel kapcsolatos jogaik vannak. Vagyis vannak olyan apostoli tevékenységek, melyek jobban, vagy egyáltalán csak a társulások által tudnak kibontakozni, mondhatjuk, hogy abban valódi társulási joguk van³¹.

lékeit, melyek azok között a hívek között vannak, akik testvérek Krisztusban. V.ö. *Ugyanott*, 42. old. A *communio fidelium*-ban két kapocs áll fenn: unos vínculos necesarios en virtud de los cuales los fieles se constituyen como hermanos en la fe y en la caridad; y unos vínculos posibles que pueden establecerse o no, como es el caso de las asociaciones». J. HERVADA, *Derecho constitucional y derecho de las asociaciones*, in *Das konsoziative Element in der Kirche*, i.m. 112. old.

²⁸ A 215. kánon kijelentve a társulási jogot aláhúzza a szabadságot, mely ezt a jogot fémjelzi: «libere condant atque moderentur».

²⁹ A hívek autonómiája területének létéről v. ö. A. DEL PORTILLO, *Laici e fedeli*, i.m. 34-42. old.; E. MOLANO, *La autonomía privada en el ordenamiento canónico. Criterios para su delimitación material y formal*, Pamplona, 1974; és R. BACCARI, *L'autonomia privata. Principio genetico delle associazioni nel Diritto canonico*, in *Das konsoziative Element in der Kirche*, i.m., 459. és következő oldalak.

³⁰ Hervada is magától értetődőnek veszi ezt az összetevőt, mikor osztályozva a hívek jogait összekapcsolja a társulási jogot a *condicio libertatis*-szal (v.ö. J. HERVADA, *Diritto costituzionale canonico*, i.m., 121. old.), mely magába foglalja «azokat a jogi helyzeteket, melyek a hívő szabad tevékenységének területeit jelenítik meg; azt is mondhatjuk, hogy ezek alkalmanként éppen azon tevékenység területei, melyek a hívők teljes felelősségi és keresztényi feladataik megnyilvánulásai». *Ugyanott*, 117. old.

³¹ «Az Egyház küldetése nem a Hierarchia kizárólagos küldetése. Másrészt a hívek ilyen részvételre, ilyen felelőssége az Egyház küldetésében kónnaturális velük mint Isten Népeinek tagjaival, és olyan *officium nativum*, mely természetes jogot kreál az Egyház küldetésében való részvételle. (...) Hozzá kell tennünk, hogy egy ilyen küldetés nem lehetséges kizárólag individuális formában. (...) Bizonyos, hogy vannak olyan apostoli tevékenységek, melyeknek individuális formában kell és lehet kifejlődniük, de van sok olyan is, melyet izolált keresztények nem tudnak megvalósítani, és így nem jelenítenek meg olyan tevékenységet és célokat, melyeket közvetlenül a Hierarchia láthatna el, jóllehet a hívők kompetenciájának területéhez tartoznak. Az következik ebből, hogy a hívekre hárul bizonyos küldetés, és ezeket a feladatokat *ius nativum* védi, és amelyek számára szükségszerű és illő a társulás, ebből következőleg a *ius nativum* számukra valódi jog arra, hogy

Valódi társulási joga van tehát a hívőnek. Az Isten fiainak méltósága és szabadsága megköveteli ezt a jogot ahhoz, hogy a társulás által elérhető legyenek azok a célok, melyeket a hívő szabadon követhet. Mivel ez a joga a keresztségéből fakad, minden hívőre³², vonatkozik – nem pedig mint a hierarchia elismert és támogatottságát igénylő, egyházi hatóságtól fakadó jog³³. Ha nem vennénk figyelembe ezt a jogot, akkor a hívő alkotmányos jogát sértenénk meg, mert a keresztes ember saját jogának létét sértenénk meg.

II. A TÁRSULÁSI JOG TARTALMA

A Kódex megjegyzi, hogy ennek a jognak a tartalma a *condere et moderari* (215. kán.), miközben az *Apostolicam Actuositatem* Decretum hozzá teszi: *nomen dare*³⁴. A későbbiekben alaposabban vizsgálni fogjuk a társulási jog három összetevőjét, most az általános szempontok elemzésénél állunk meg.

1. Társulás létrehozása

Ha tehát a hívőnek joga van a társulásra ahhoz, hogy elérje azokat a célokat, melyek autonómiájából fakadnak, következésképpen akár a Zsinat, akár a CIC is megerősítik, hogy neki joga van társulást *constituire in Ecclesia*³⁵. Mint ennek a

---

társulásokat hozzanak létre». A. DEL PORTILLO, *Laici e fedeli*, i.m., 70. és következő old. Hasonlóan, v.ö. A. DÍAZ DÍAZ, *Derecho fundamental*, i.m., 29. old.

³² Ennek a jognak a címzettjei az összes hívő, klerikus, laikus, vagy a megszentelt élet intézményeinek tagjai, akik a hívőkkel ugyanazon feltételek szintjén állnak. A hívek ilyen típusú jogi státúsa megfelel a jognak, csupán néhány apróságot meghatározva ezen jog céljait és határait tekintvén. A világi papokra vonatkozóan v.ö. a 278. kánont; a szerzetesi intézmények tagjaira vonatkozóan v.ö. a 307. kánon 3. §. Az anyagra vonatkozóan v.ö. A. DEL PORTILLO, *Le associazioni sacerdotali*, in *Liber amicorum Monseigneur Onclin*, i.m., 133. és következő oldalak; A. DE LA HERA, *El derecho de asociación de los clérigos y sus limitaciones*, in *Ius canonicum*, 23 (1983), 171. és következő oldalak; R. RODRÍGUEZ-OCANA, *Las asociaciones de clérigos en la Iglesia*, i.m. ; P.A. BONNET, *Il chierico ed il diritto-dovere di associarsi liberamente nella Chiesa*, in *Il diritto ecclesiastico*, 97 (1986), I, 431. és következő oldalak; és S.DA COSTA GOMES, *O direito de associacao na vida religiosa*, in *Commentarium pro religiosis*, 69 (1988), 267. és következő oldalak.

³³ Ezért aztán a *«De Laicis» Coetus*-a azt tartotta, hogy «plene agnoscendum erat ius nativum ac fundamentale cunctorum fidelium, cum clericorum tum laicorum, ad libere constituendas et dirigendas associationes, debita quidem cum ecclesiastica auctoritate relatione servata». *Communicationes*, 2. (1970), 97. old.

³⁴ V.ö. *Apostolicam actuositatem* Dekrétuma, 19. sz. Ennek a zsinati Dekrétumnak az előkészítő munkálatai alatt ennek a jognak a tartalma fontos átalakuláson ment keresztül: kezdetben egy olyan szöveg került ajánlásra, mely arról szólt, hogy *libertas laicorum in associationibus organizandis et praesertim adhaesione eis danda* (v.ö. *Schema Decreti «De Apostolatu laicorum»*, 1963, 13. sz. i.m., 674. old.), később egy pontosabb szöveget dolgoztak ki: *ius est laicis consociationes condere et moderari, conditisque nomen dare* (v.ö. *Schema Decreti «De apostolatu laicorum»*, 1965, *Textus emendatus*, 19. sz., i.m., idézett hely, 341. old.). A *«De Populo Dei» Schema canonum libri II* 31. kánonjában is előkerül ez a három tartalmi jegy. V.ö. *Communicationes*, 12 (1980), 85-86. old.

³⁵ V.ö. *Apostolicam actuositatem* Dekrétum 19. sz. A zsinati tanács már 1964-ben kijelentette, hogy van egy *ius nativum fidelium constituendi associationes in fines supernaturales*. V.ö. *Schema Decreti «De Apostolatu laicorum»*, 1964, i.m. idézett hely, 406. és következő old.

jog alapjának következménye, ki kell, hogy jelentsük, hogy a társulás a hívők tevékenységének eredménye, akik életre hoznak és megalkotnak egy új valóságot³⁶. A hívők, alapító tevékenységükben kinyilvánított egyetértésükkel társulati köteléket alakítanak ki, mely őket egyes egyházi célok követésére egyesíti. A társulás tehát egy jogi ténykedés gyümölcse (299. kán. 1. §.)³⁷. Vagyis a társulásra való jogról beszélni azt jelenti, hogy az illetékes hatóság tettei nem szükségszerű összetevői a társulás jogi létrejöttének³⁸; valóban nem lenne értelme elismerni egy jogot, aminek azután kiüresítjük a tartalmát, az illetékes hatóságnak lefoglalva néhány sajátos tevékenységet.

2. Társulás irányítása

Ha a hívőknek joguk van bizonyos társulások létrehozására, szükségszerű, hogy azok irányítására is alapjuk legyen. Minden társulási megnyilvánulás valójában igényli a tekintélyt, mely meghatározza, irányítja a tagok tevékenységét³⁹. Ennek a hatalomnak az eredete a hívők akaratában áll, akik megalkották a társulást és a társulás irányító szerveit, melynek hatáskörére bízták saját autonómiájuk területeit. A hívő alapvető jogainak gyakorlására alkotott társulás vezetésének hatalma ezek szerint magán természetű, nem pedig nyilvános. A társulások vezetői sajátos értelemben nem jurisdikciós hatalommal irányítanak, hanem egy sajátos társulási típus hatalmával⁴⁰, mely a tagoktól származik, nem pedig a *potestas clavium*-ból.

3. *Ius nomen dandi*

A hívő, miként mondtuk, különböző módon gyakorolhatja társulási jogát, annak tartalma szerint gyakorolva azt. Az ilyen jog legáltalánosabb formája a társulásba való fölvétel, egy magán vagy egyházi hivatal által alapított társulás tagjává válás⁴¹. Ez a szempont nincs kifejtve az 1983-as CIC társulási jogában. Miért?

³⁶ «A Zsinat ellenben, elismerve, hogy az alapítói tevékenység nem csupán egy közös tevékenység, hanem jogi hatású következményekkel járó joggyakorlást is megalapoz, az alapító tagok társulást megalapító tevékenységét is elismeri. Mondhatjuk, hogy az egyesítő kötelék *causa efficiens*-e, vagyis az, ami társulást alapít, nem az egyházi tekintély, hanem a társulni vágyó hívők egyetértő akarat». A. DEL PORTILLO, *Laici e fedeli*, i.m. 74. old. Hasonlóan v.ö. W. SCHULZ, *Le norme canoniche*, i.m., 163. old.; és F. COCCOPALMERIO, *De persona iuridica iuxta schema Codicis novi*, in *Periodica de re morali, canonica et liturgica*, 70 (1981), 393-398. old. Ez a szerző úgy tartja, hogy az alapító szövetséggel vagy szerződéssel új valóság születik, mely különb a tagok összességénél: új létező valóság lesz. A nyilvános társulás alapításáról v.ö. fentebb a nyilvános társulások létrehozásáról szóló pontban.

³⁷ V.ö. E. MOLANO, *La autonomía privada*, i.m., 270. old.

³⁸ A *recognitio statutorum* jelentőségéről előrelátóbb a 299. kánon 3. §-ánál, v.ö. fentebb a magántársulások típusaira vonatkozó pontban.

³⁹ Szorosan kapcsolódik a társulások vezetéséhez a *ius statuendi*, annak joga, hogy valaki státutumot, alapszabályt adjon, szabályokat, melyek a társulás alapirányítását és a társasági életet szabályozzák.

⁴⁰ Más történelmi korszakban a hatalom ilyen formáját *dominatva*-ként határozták meg és a jurisdikciós hatalomtól különbözőként kezelték. V.ö. A. DEL PORTILLO, *Laici e fedeli*, i.m., 75. old. Még akkor is, ha a CIC nem használta a «dominativa» kifejezést, a megfelelő szó megmaradt az egyházi jogi szabályozásban. Ezekről a szempontokról v.ö. fentebb a magántársulások vezetéséről szóló fejezetben és a nyilvános társulásokról szóló konklúziókban.

Biztos, hogy nem állíthatjuk azt, hogy egy társulás tagjává válni nem lenne a társulási jog gyakorlásának megnyilvánulása. A hiány abból a tényből fakadhat, hogy a 215-ös kánon a LEF tervezetéből fakad, mely megelőlegezte a hívők jogainak és kötelességeinek kihirdetését, de a Kódex számára fejlődést eredményező normatívákat adott. Elég volt tehát utalni ebben a törvényben a társulási jog lényegi tartalmára anélkül, hogy annak tartalmába részletesebben belementek volna. Esetünkben, jöllehet egy társulásba való fölvétel a társulási jog megnyilvánulását reprezentálja, ami nem jelenti azt, hogy minden hívőnek joga lenne ténylegesen a fölvételre abba a társulásba, amelyhez tartozni szeretne, mivel az ő jogának figyelembe kell vennie a társulásnak azon törvényét, mely a jelölteket fölvételhez enged valakit vagy sem. A fölvétel mint a társulásra való jog konkrét gyakorlása ezek szerint alá van rendelve a társulás engedélyének, a szabályzatok előírásai szerint⁴². Mondhatjuk tehát, hogy a LEF tervezetének szerkesztői nem tartották szükségesnek az alapvető jogok kihirdetésébe belefűzni a társulásba való fölvétel jogát, látván, hogy annak tényleges gyakorlása a szabályzatok feltételeitől függ. Ily módon kikerülhet az a veszély, hogy egy társaságba való fölvétel kérelmének elutasítása a hívő alapvető jogának megsértését jelentené.

III. A TÁRSULÁSI JOG HATÁRAI, KORLÁTAI

Még ha a 215-ös kánon nem is állít határokat a hívő társulásának, mégis vannak, miként a hívők egyéb jogai számára, bizonyos határok, korlátok (223. kán.)⁴³ Ezek között a kánon szerkesztői munkájában legvilágosabban előkerültek a társulás céljaira vonatkozó korlátok. A 215-ös kánon megállapítja, hogy a hívő szabadon társulhat „ad fines caritatis vel pietatis, aut ad vocationem christianam in mundo fovendam”⁴⁴. Tehát a hívő társulási jogaiba nem számítanak bele a világi, ideig tartó célok⁴⁵, sem a natura sua az egyházi hatóságnak fönntartott célok (301. kán. 1. §.)⁴⁶. Az egyházi hatóságnak fönntartott célokat a hívő csak akkor gyakorolhatja, ha azt megelőzi a hatóság olyan aktusa, mely által felajánlja a hívőnek ezt a lehetőséget (315. kán.)⁴⁷. A hívőnek joga van a szabad társulásra autonómiájának területén belül, vagyis magának a hívőnek mint ilyennek a saját céljainak területén belül⁴⁸. A társulásnak ez a benső határa alapjából fakad és meghatározó.

A 215-ös kánon első szerkesztéseiben, az *Apostolicam Actuositatem* Decretum 19. pontját követve megerősödött az egyházi hatósággal való *debita relatio* követelménye⁴⁹. Ezt a záradékot, mely később kritikai megjegyzések célpontja lett⁵⁰,

⁴¹ A nyilvános társulásokról mint a társulási jog gyakorlásának területéről v.ö. P.A. BONNET, *De christifidelium consociationum etc.*, i.m., 589. old.

⁴² Az állami területen (nem létezik (...) alapjog szintjén a polgárok olyan joga, hogy részt vegyenek már megalapított társulásban. Ezért van, (...) hogy általában a társaságba való belépés törvény szerint alá van vetve a már bentlévő tagok törvényes kiválasztó ítéletének, figyelembe véve a kérvényező érdemeit, a szabályzatnak megfelelő követelményeket a fölvételhez». M. BASILE, *Associazione, III) associazioni non riconosciute*, in *Enciclopedia giuridica*, Olasz enciklopédiai Intézet, III. kötet, i.m., 8. old.

⁴³ Miként a tanításból az világossá vált, a hívők jogainak vannak benső és külső határai. Az első a jogok alapjaiból és jelentéséből fakadnak. A másodikak: a másik személy jogai, a hierarchia működése és a közjó. V.ö. J. HERVADA, *Diritto costituzionale canonico*, i.m. 94. és következő old.

helyesen is lehet érteni annak fényében, amit a II. Vatikáni Zsinat és a LEF előkészítő munkáiból fakadó értelmezési szempontok szilárdítottak meg. Mikor a *debita relatio*-ra hivatkozunk, az *Apostolicam Actuositatem* Decretum 19. pontja fölhívja a figyelmet az V., *De ordine servando* című fejezet 24. pontjára, ahol föl vannak sorolva a tekintély általános feladatai, szem előtt tartva az egyéni vagy kö-

⁴⁴ Ennek a kánonnak az előkészítő munkálatai során úgy haladtak előre, hogy közben egyre jobban megvilágosították a hívők társulási céljait és jogait. Kezdetben általános kifejezést használtak «ad fines spirituales»; majd helyettesítették ezt a «fines religionis vel pietates»-szel, mert az volt a szempont, hogy jobban meghatározzák a céljait és hogy párhuzamos legyen az egyházjogi hagyománnyal (v.ö. *Relatio super priore schemate Legis Ecclesiae Fundamentalisis*, in *Schema Legis Ecclesiae Fundamentalisis. Textus emendatus*, i.m., 83. old); ezt követően használták az 1917-es CIC 685. kánonjának kifejezését: «ad fines caritatis vel pietatis». V.ö. *Communicationes*, 12 (1980), 39. old. A «vocationem christianam in mundo fovendam» bevezetéséről v.ö. *Communicationes*, 8 (1976), 86. old.

⁴⁵ Miként a «*De Laicis*» *Coetus*-a magától értetődővé teszi, azok a társulások, melyek nem lelki célúak, alá vannak vetve a civil irányításnak, mivel a társulási emberi jog gyümölcsei. V.ö. *Communicationes*, 17 (1985), 219. old.

⁴⁶ A záró megjegyzés, ami miatt a hívő nem társulhat szabadon az egyházi hatóságnak alávetett célok megvalósításához, végig megjelenik a CIC azon kánonjának szövegében, mely a hívő társulási jogairól szól. V.ö. PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO, *Codex Iuris Canonici (Schema novissimum), post consultationem S.R.E. Cardinalium, Episcoporum Conferentiarum, Dicasteriorum Curiae Romanae, Universitatum Facultatumque ecclesiasticarum necnon Superiorum Institutorum vitae consecratae recognitionem, iuxta placita Patrum Commissionis deinde emendatum atque SUMMO PONTIFICI praesentatum*, E. Civitate Vaticana, 25 Martii 1982, 215. kánon 36. old. (mostantól a következőképpen idézzük: a *CIC 1982-es Schemája*).

⁴⁷ V.ö. föntebb, a nyilvános társulásokban kifejtett misszióról szóló paragrafusban.

⁴⁸ A mondottakból vezetendő le, hogy a hívők társulási joga nem azonos az egyedül vagy a másokkal való alapítási joggal bármely társulási forma esetében, hanem *csak a magántársulás esetében*.

⁴⁹ V.ö. a *LEF Textus Priorjának* 17. kánonja és a *LEF Textus emendatus* 16. kánonja, in *Schema Legis Ecclesiae Fundamentalisis. Textus emendatus*, i.m. 17. és következő old. A *Schema de Legis Ecclesiae Fundamentalisis. Textus emendatus*-tól kezdve a *debita cum auctoritate ecclesiastica relatione servata* meghatározást elhagyták. V.ö. *Communicationes*, 8 (1976), 86. old. A későbbiekben vitakoztak annak visszavételéről, aztán pedig a szavazás következtében öt *placet* és öt *non placet* eredményeként nem lett visszavéve. V.ö. *Communicationes*, 12 (1980), 39. old.

⁵⁰ A LEF szerkesztési munkálatai idején néhány kritikai megjegyzés jött elő a *debita relatio*-val kapcsolatban. V.ö. O. GIACCHI, *Relazione sulla «Lex Fundamentalisis Ecclesiae»*, in «*Lex Fundamentalisis Ecclesiae»*. *Atti della tavola rotonda (Macerata, 12-13 ottobre 1971)* A. Moroni gondozásában, Milánó, 1973, 32. és következő oldalak; és F. FINOCCHIARO, *Intervento nella tavola rotonda*, in «*Lex Fundamentalisis Ecclesiae» Atti della tavola rotonda*, i.m. 65. old. A jócskán különböző tanbeli álláspontoktól kiindulva Fedele döntése megfelel a fönt idézett szerzőkkel, mikor az jelzi, hogy a korábban említett kapcsolat magábfoglalja a társulási jog «valamiféle lehatárolt elismerést». V.ö. P. FEDELE, *Il problema dell'autonomia privata nell'ordinamento canonico*, in *La norma en el Derecho canónico. Actas del III Congreso Internacional de Derecho canónico*. Pamplona, 10-15 de octubre de 1976, 2. kötet, Pamplona, 1979, 767. old. A CIC kihirdetése után kritizálták a társulások sajátos szabályaiban a *debita relatio* bevételét. Condorelli számára ez a kapcsolat az egyházi tekintéllyel magától értetődően magába foglalja a törvényes érdeket és a meggyengített jogot, de nem a valódi társulási jogot. V.ö. M. CONDORELLI, *I fedeli nel nuovo Codex Iuris Canonici*, in *Le nouveau Code de Droit Canonique. Actes du V Congrès International de Droit Canonique*. Ottawa, 19-25.VIII.1984, M. Theriault és J. Thorn gondozásában, Ottawa, 1986, I. kötet, 331. és következő old. és 342. old. Ennek a véleménynek bizonyos kritikáiként v.ö. R. BACCARI, *L'autonomia privata. Principio genetico*, i.m. idézett hely, 464. old. Erről a kérdéstről v.ö. S. PETTINATO, *Associazioni private dei fedeli e «debita relatio» con l'autorità ecclesiastica*, in *Il diritto ecclesiastico*, 97 (1986), I, 493-515. old.

zösségi apostoli tevékenységet, valamint a laikusok feladatai, illetve azok a különböző szintek, melyek a hatóság beavatkozását jelölik a világiak társulásaiba⁵¹. Itt különböztetik meg a társulások fajait és a különböző kapcsolatokat, melyek a tekintéllyel fűzik össze őket: egyes társulások jobban kötődnek a hierarchiához, egyesek kifejezetten elismertek, mások nem⁵². Viszont mindegyikre szigorúan alkalmazott ennek a zsinati dekrétumnak a 24. számú paragrafus: „Hierarchia est laicorum apostolatum fovere, principia et subsidia spiritualia paebere, eiusdem apostolatus executium ad bonum commune Ecclesiae ordinare atque, ut doctrina et ordo serventur, invigilare”. A debita relatio minimumként azt szabja meg, hogy minden társulásnak bírnia kell a hatóság egyetértését, vagyis alá kell vetnie magát az ellenőrzésnek és magának a hatóság vezetésének a főt említett szöveg felsorolt területein, melyben meghatározott kapcsolat áll fenn a hívő és a hatóság között. Következésképpen ez a kapcsolat nem jelent igazságtalan korlátot a hatóság felől a társulás számára, hiszen a hívők jogai lehatároltak azokban a tevékenységekben, melyek az Egyház hierarchiájához tartoznak⁵³.

A LEF Textus Prior-ja 17. kánonjára történő *Relatio*-t elemezve analóg konklúziót vonhatunk le. A célok – melyekre a hívő szabadon társulhat az Egyházban -, kommentálása után ez következik:

„b) omnes consociationes quas christifideles libere conduunt ad fines religionis vel pietatis subsunt vigilantiae auctoritatis ecclesiasticae competentis et etiam eius regimini, sicut huic subsunt ipsi christifideles singuli; haec additio est necessaria, ut subiectio haec distinguatur a subiectione qua tenentur consociationes ab ipsa auctoritate ecclesiastica constitutae, quae scilicet ab eiusdem superiore directione pendent.”⁵⁴

A *debita relatio* tehát a társulásnak a hatóság által gyakorolt felügyeletének és irányításának tevékenységében konkretizálódik. Sőt, pontosítást nyer abban, hogy ez a függőség a hívők egyénként való kezelésének területét érinti⁵⁵. Ellenben a hatóság által alapított társulások alá vannak vetve a „superiore directione”-nak. A hívők által szabadon teremtett társulások számára a felügyelet a hitet, az erkölcsöt és az egyházfegyelmet érinti⁵⁶, és a hatóság vezetésétől való függőségük sosem alakulhat át ebbe az általa alapított társulásokban megnyilvánuló felsőbb vezetésbe, mely a hatóságot illetné meg. A hatóság nem mehet tovább ezen határokon és a társulás nem vonható ki az idézett területek fölötti igazgatás és felügyelet alól.

⁵¹ V.ö. *Apostolicam Actuositatem* Decrétum 24. pontja

⁵² Azokról a társulási típusokról, melyek a zsinati szöveg alapján bontakoztak ki v.ö. A. DEL PORTILLO, *Ius associationis*, i.m. 18-25. old.

⁵³ V.ö. R. BACCARI, *L'autonomia privata. Principio genetico*, i.m., idézett hely, 465. old.

⁵⁴ *Relatio super priore schemate Legis Ecclesiae Fundamentalis*, in *Schema Legis Ecclesiae Fundamentalis. Textus emendatus*, i.m., 83. old.

⁵⁵ A «*De LEF*» *Coetus*-a szerint az a tény, hogy a hívők csoportja társulást hoz létre nem hozza magával a hierarchiától való nagyobb függést. A «sicut huic subsunt ipsi christifideles singuli» kifejezés a *Resolutio Corrienten*-ben előre látható szabályozásból fakad. V.ö. S.C. DEL CONCILIO, *Resolutio Corrienten.*, i.m. idézett hely, 140. és 144. old.

⁵⁶ V.ö. S.C. DEL CONCILIO, *Resolutio Corrienten.*, i.m. idézett hely, 140. old.

Logikusnak tűnik tehát, hogy a kánon, mely a hívő társulási jogát megalapozza, nem utal kifejezetten az egyházi hatóság *debita relatio*-jára, amennyiben egyrészt a hívek jogainak határai már előzetesen megtalálhatók a 223. kánonban⁵⁷ és ezért egyrészt fölösleges lenne ismételni az összes jogot, másrészt mivel a hatósággal való kapcsolat különböző formákban nyilvánulhat meg a társulás típusától függően, a *debita relatio* tárgyalásának megfelelő helye tehát azok a kánonok, melyek a társulások törvényes rendezését alapozzák meg⁵⁸.

Fordította: Dr. LAURINYEZC Mihály

---

⁵⁷ Hasonló szöveg fogalmazódott meg a LEF terveiben is. V.ö. a *Textus Prior 20. kánonja és a Textus emendatus de LEF*, in *Schema Legis Ecclesiae Fundamentalis. Textus emendatus*, i.m. 18. old. Néhány megjegyzésként ez utóbbi kánon összeállításához v.ö. P.J. VILADRICH, *La declaración de derechos y deberes de los fieles*, in REDACCIÓN IUS CANONICUM, *El proyecto de Ley Fundamental de la Iglesia. Texto bilingüe y análisis crítico*, Pamplóna, 1971, 150 és következő old.

⁵⁸ Jogtechnikai szempontból nekünk sokkal inkább megfelelőbb az általunk fölhozott két indíték, annál is inkább, mert a *debita relatio* eltűnésének tulajdonított indok elavult, mert akár a Püspök, akár az Érsek az, akinek örködnie kell a hit sértetlensége és az egyházi tanítás fölött.